

СХВАЛЕНО
на засіданні педагогічної ради
КЗ «Огіївський ліцей»,
від 28.08.2023 протокол № 1
Голова педагогічної ради
_____ Наталія ЖАГА

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
«Географія. 6 клас» НУШ

згідно модельної навчальної програми
«Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти
(авт. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Гільберг Т. Г., Даценко Л. М.), 2021 р.
за Державним стандартом базової середньої освіти, 2020 р.
(затверджено наказом МОНУ від 12.07.2021 No 795
у редакції наказу МОНУ від 11.04.2022 No 324)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У курсах географії для 6-9 класів (6 клас «Планета Земля», 7 клас «Материка та океани», 8 клас «Україна у світі: природа, населення», 9 клас «Україна у світовій економіці») комплексно реалізуються завдання природничої освітньої галузі, яка включає, окрім географії, такі навчальні предмети: біологію, екологію, фізику, астрономію, хімію, що поєднані між собою різними видами інтеграції (тематична, процесуальна). Для розв'язання учнями / ученицями практичних завдань у життєвих ситуаціях залучаються очікувані результати з інших освітніх галузей, насамперед з громадянської та історичної, мовно-літературної, математичної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної тощо.

У 2023/2024 навчальному році учні 6 класу розпочнуть вивчення курсу «Географія» за новим Державним стандартом.

Структура модельній навчальній програмі 6 клас «Планета Земля»

Розділи	Змістові складники природничої освітньої галузі	Інші освітні галузі
6 клас «ПЛАНЕТА ЗЕМЛЯ»		
Розділ І. ВСТУП ДО ГЕОГРАФІЇ	географічний, астрономічний	громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна, інформатична
Розділ ІІ. СПОСОБИ ЗОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ	географічний, фізичний, астрономічний	математична, інформатична, мовно-літературна, мистецька
Розділ ІІІ. ОБОЛОНКИ ЗЕМЛІ	географічний, біологічний, фізичний, хімічний, астрономічний	соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, математична, інформатична, мовно-літературна, мистецька

Вивчення географії у 6 класі базується на здобутках учнів / учениць, які вони отримали в процесі опанування змісту інтегрованого предмета «Я досліджую світ» у 3-4 класах початкової школи та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».

Метою курсу географії в 6 класі є особистісний розвиток учнів / учениць на основі формування цілісного сприйняття світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу та суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах взаємодії людини й природи, способи дослідницької діяльності, які характеризують здатність учнів / учениць розв'язувати практичні задачі.

Відповідно до визначеної мети передбачено реалізувати такі завдання:

- формувати у школярів / школярок дослідницькі уміння, опанувати доступні способи пізнання предметів і явищ природи та суспільного життя (практична робота, спостереження, моделювання, дослідження, проєкт, встановлення зв'язків і залежностей у природі та суспільстві, між станом довкілля та діяльністю людини, вимірювання, систематизація, класифікація, критична оцінка побаченого (почутого), вплив поведінки на здоров'я та безпеку);
- оволодіти умінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації та демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів / учениць на цій основі ключових компетентностей;
- розуміти та пояснювати основні географічні поняття, закономірності розвитку природних і суспільних процесів та явищ, взаємозв'язки між природними компонентами, населенням і господарством різних територій світу й України, усвідомлювати наслідки природокористування та зміни навколишнього середовища;
- розвивати ціннісне ставлення до природи та її пізнання, толерантність у соціальній комунікації, інші соціальні навички у взаємодії і співпраці в різних видах діяльності;
- виховувати активну громадянську позицію та патріотичне ставлення до пізнання природи свого краю і України;
- створити умови для самовираження та самореалізації учнів / учениць у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості;
- виховувати екологічну культуру, національну свідомість, толерантне ставлення до інших народів, повагу до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу;
- формувати здатність і готовність до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;

- розвивати пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності учнів / учениць у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного пошуку й здобуття нових знань із географії.

У процесі вивчення курсу географії в 6 класі комплексно реалізуються всі ключові компетентності базової школи. Особливу увагу приділено розвитку компетентностей у галузі природничих наук, що передбачає: формування наукового світогляду; здатність застосовувати відповідні наукові знання для пояснення природних процесів і явищ; набуття досвіду дослідження природи та формулювання узагальнень і висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін у природі, зумовлених діяльністю людини, та їх можливих наслідків.

У процесі вивчення географії в 6-9 класах відбувається розвиток особистості учня / учениці та формування у них ключових компетентностей і наскрізних умінь відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту», а саме:

1. Вільне володіння державною мовою.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами (уміння використовувати україномовні джерела (джерела рідною мовою) для здобуття інформації природничого змісту; тлумачити інформацію природничого змісту, описувати в усній чи письмовій формі та аналізувати дослідження мовою природничих наук чітко, лаконічно і зрозуміло; формулювати питання, думку, аргументувати, доводити правильність тверджень і суджень; ефективно комунікувати в групі в процесі обговорення й розв'язання проблем; інтерпретувати інформацію, подану в схемах, таблицях, діаграмах, графіках тощо; поповнювати словниковий запас науковою термінологією українською мовою (рідною мовою)).

3. Математична компетентність (уміння оперувати математичними поняттями й величинами під час характеристики природних об'єктів, процесів та явищ; розв'язувати проблеми природничого змісту за допомогою математичних методів; аналізувати та будувати таблиці, діаграми, графіки тощо).

4. Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій (уміння здійснювати вимірювання, фіксувати результати, класифікувати об'єкти, явища природи; характеризувати об'єкти, пояснювати природні явища з використанням мови природничих наук і наукової термінології; виявляти дослідницькі проблеми, досліджувати природу самостійно чи в групі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, презентувати результати досліджень; використовувати наукові знання, здобутки техніки й технологій для розв'язання проблем).

- 5. Інноваційність** (уміння генерувати та втілювати нові ідеї в моделях, розробках, проєктах; підтримувати конструктивні ідеї інших осіб).
- 6. Екологічна компетентність** (уміння визначати та аналізувати проблеми довкілля; відповідально та ощадно використовувати природні ресурси, прогнозувати екологічні наслідки результатів діяльності людини).
- 7. Інформаційно-комунікаційна компетентність** (уміння знаходити, обробляти, зберігати інформацію природничого змісту, перетворювати її з одного виду на інший з використанням інформаційно-комунікаційних технологій).
- 8. Навчання впродовж життя** (уміння визначати цілі навчальної діяльності, способи й засоби їх досягнення; планувати та організовувати навчально-пізнавальну діяльність під час досліджень чи розв'язання проблем).
- 9. Громадянські та соціальні компетентності** (уміння поширювати важливу для суспільства інформацію природничого змісту; брати участь у розв'язанні локальних проблем довкілля і залучати до цього інших; співпрацювати в групі під час розв'язання проблем, досліджень природи, реалізації проєктів; надавати перевагу здоровому способу життя).
- 10. Культурна компетентність** (уміння застосовувати досягнення природничих наук і технологій, технічних засобів для втілення творчих ідей).
- 11. Підприємливість та фінансова грамотність** (уміння пояснювати значення заощадження природних ресурсів та необхідність їх збереження).

У змісті програми для 6 класу передбачено три розділи: «Вступ до географії», «Способи зображення Землі», «Оболонки Землі». Оболонки нашої планети з урахуванням наявних зв'язків розглядаються в такій послідовності: літосфера, атмосфера, гідросфера, біосфера, антропосфера.

Згідно з положеннями чинної Типової освітньої програми для 5-9 класів учитель / учителька має право самостійно обирати й формувати автономний спосіб подання змісту з освітніх галузей Державного стандарту, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити й можливості учнів / учениць (рівень навченості, актуальні потреби, мотиви, стан емоційного розвитку). Особливого значення в дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Це потребує постійного залучення учнів / учениць до обговорення життєвих ситуацій, аналізу проведених досліджень, запропонованих у групах і парах ідей, що сприятиме комунікації, прийняттю колективних рішень, розвитку критичного мислення.

Освітній процес з географії в 6 класі організовується з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх індивідуальних потреб.

Для опанування учнями / ученицями 6 класу навчального матеріалу з курсу географії комплексно застосовуються інноваційні засоби, форми, методи та прийоми навчання. Серед інтерактивних методів і форм переважатимуть: квести, вікторини, рольові сюжетні ігри, навчальні конференції, диспути тощо. Для проведення дослідів та моделювання об'єктів, процесів і явищ будуть використовуватись елементи STEM-освіти. Для учнів /учениць програмою передбачена можливість презентувати перед однолітками результати власної творчої діяльності або спільної роботи в групі (презентації, есе, мініпроекти, плакати, фото-звіти, відеоролики тощо). Під час обговорення результатів освітньої діяльності учні / учениці вільно висловлюють свої припущення, ідеї та думки, аргументують власну позицію, діляться враженнями від прочитаного / почутого / побаченого. Запропоновані практичні роботи розраховані на певну частину навчального часу і можуть проводитися поетапно протягом кількох уроків. Результати практичних робіт вчитель оцінює на власний розсуд.

У 2023/2024 навчальному році навчання учнів буде відбувається дистанційно через онлайн платформу «Моя школа» та платформи Zoom та Google Meet для онлайн відеозустрічей. Результативну пошукову й дослідницьку діяльність учнів / учениць, застосувати якісні тематично відповідні відео-фрагменти про об'єкти, процеси і явища, що вивчаються, ігрові форми навчання, тестову онлайн-перевірку здобутих результатів.

Оцінювання результатів навчання географії учнів / учениць 6 класу має бути спрямоване на ключові компетентності й наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання в природничій освітній галузі, визначені Державним стандартом і відображені в очікуваних результатах змісту модельної програми, які передбачають, що учень / учениця: пізнає світ природи засобами наукового дослідження; опрацьовує, систематизує та представляє інформацію природничого змісту; усвідомлює закономірності природи, роль природничих наук у житті людини; відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства; розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами).

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів / учениць з курсу 6 класу «Планета Земля» є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання.

Порядок оцінювання навчальних досягнень з географії

Оцінюючи навчальні досягнення учнів з географії, необхідно враховувати:

- правильність і науковість викладення матеріалу, повноту розкриття понять і закономірностей, точність вживання географічної та картографічної термінології;
- ступінь самостійності відповіді;
- логічність, доказовість у викладенні матеріалу;
- ступінь сформованості інтелектуальних, загальноосвітніх, специфічних умінь (робота з картографічними, статистичними та іншими додатковими матеріалами).

I. Критерії оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу з географії

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
Початковий	1	Учень /учениця має нечіткі уявлення про окремі географічні явища (вітер, опади, землетрус, цунамі і т.п) та об'єкти (гори і рівнини, суходіл і океан, село і місто, галузь і т. д.) й за допомогою вчителя пояснює відмінності між ними. Відповідає на запитання, що потребують простої відповіді "так" чи "ні."
	2	Учень /учениця за допомогою підручника чи вчителя відтворює незначну частину навчального матеріалу, за допомогою вчителя розрізняє окремі географічні явища називає один або декілька запропонованих географічних об'єктів та з допомогою вчителя знаходить їх на карті
	3	Учень/учениця за допомогою підручника чи вчителя відтворює значну частину навчального матеріалу, самостійно називає окремі географічні поняття та явища дає нечіткі характеристики географічних об'єктів; за допомогою вчителя знаходить їх на карті
Середній	4	Учень /учениця за допомогою вчителя чи підручника відтворює основний навчальний матеріал. Називає, відповідно до теми конкретного уроку, географічні поняття та явища дає нечіткі характеристики географічних об'єктів; самостійно знаходить їх на карті
	5	Учень /учениця самостійно відтворює основний навчальний матеріал, але при цьому не дотримується чіткої послідовності. Називає, відповідно до теми конкретного уроку, географічні поняття та явища; здатний описувати географічні об'єкти чи явища за типовим планом допускаючи помилки; знаходить на карті окремі географічні об'єкти та явища, що передбачені навчальною програмою
	6	Учень /учениця самостійно відтворює значну частину вивченого матеріалу у відповідності з його викладом у підручнику з незначними порушенням послідовності характеристик географічних об'єктів та явищ; дає більшість визначень, передбачених темою уроку, здатний описувати географічні об'єкти чи явища за типовим планом. За допомогою вчителя виявляє причинно-наслідкові зв'язки.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
Достатній	7	Учень /учениця в цілому правильно відтворює навчальний матеріал у відповідності з його викладом у підручнику; має достатні географічні знання для вирішення стандартних ситуацій. Дає чіткі визначення географічних понять, передбачених темою уроку, здатний описувати географічні об'єкти чи явища за типовим планом. За допомогою вчителя виявляє причинно-наслідкові зв'язки, ілюструє їх власними прикладами.
	8	Учень /учениця логічно відтворює навчальний матеріал у відповідності з його викладом у підручнику, допускаючи певні неточності. Чітко називає основні географічні поняття, виявляє причинно-наслідкові зв'язки, ілюструє їх власними прикладами. Робить прості висновки. Застосовує здобуті знання на практиці.
	9	Учень/учениця добре володіє навчальним географічним матеріалом, вміє його аналізувати, робити висновки може застосовувати його для виконання практичних робіт; має чіткі уявлення про компоненти природи і просторову організацію господарства; пояснює причинно--наслідкові зв'язки в природі і господарській діяльності; вміло використовує картографічний матеріал
Високий	10	Учень /учениця вільно володіє навчальним географічним матеріалом та усвідомлює сучасну географічну картину світу, дає розгорнуту відповідь та робить узагальнені висновки; вільно відбирає і узагальнює необхідну географічну інформацію, оперує більшістю географічних понять та може їх класифікувати; використовує різні картографічні джерела.
	11	Учень /учениця відмінно володіє навчальним географічним матеріалом, має глибокі знання про об'єкт вивчення, застосовує географічну наукову термінологію, може аргументувати свою відповідь і висновки конкретними прикладами, вміє працювати з рекомендованими вчителем додатковими джерелами географічної інформації; на високому рівні аналізує та використовує картографічний матеріал.
	12	Учень /учениця володіє ґрунтовними географічними знаннями у межах вимог навчальної програми, висловлює та аргументує власне ставлення до різних поглядів на об'єкт вивчення, використовує міжпредметні зв'язки; самостійно аналізує природні та суспільні явища, робить відповідні висновки і узагальнення; здатний розв'язувати проблемні завдання; вільно володіє картографічною інформацією та творчо її використовує.

II. Критерії оцінювання практичних робіт з географії

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
Початковий	1-3	Учень не підготувався до виконання практичної роботи. Отримані результати не дозволяють зробити правильні висновки, повністю не відповідають вказаній меті. Виявив низький рівень знань теоретичного матеріалу та відсутність необхідних практичних умінь. Керівництво й допомога зі сторони вчителя неефективні через погану підготовку учня.
Середній	4-6	Практична робота виконана й оформлена учнем з допомогою учителя. Учень показав знання теоретичного матеріалу, але виявив труднощі при практичному використанні карт атласу, статистичних матеріалів, географічних приладів тощо. Допустив неточності та неохайність при оформленні результатів роботи.
Достатній	7-9	Практична робота виконана учнем у повному об'ємі й самостійно. Допустив відхилення від необхідної послідовності виконання, які не впливають на правильність кінцевого результату (переставив місцями пункти типового плану характеристики географічного об'єкта тощо). Використав названі вчителем джерела знань (сторінку атласу, підручника, статистичного довідника та ін.). Показав знання основного теоретичного матеріалу й оволодіння вміннями, необхідними для самостійного виконання практичної роботи. Допустив неточності в оформленні результатів роботи.
Високий	10-12	Практична робота виконана в повному об'ємі з дотриманням необхідної послідовності та інструктивних рекомендацій. Учень працює самостійно: підібрав необхідні джерела знань, виявив необхідні теоретичні знання, практичні уміння й навички. Робота оформлена акуратно, з дотриманням усіх вимог. В ході виконання роботи та оформленні її результатів виявив творчий, оригінальний підхід.

III. Критерії оцінювання досліджень з географії

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання дослідницької діяльності учнів
Початковий	1-3	Учень /учениця ознайомлений з дослідницької діяльністю, але знає лише окремі факти, що стосуються дослідження. Саме дослідження розкриває деякі поняття із вибраної теми, оформлене неналежним чином та виконане у вигляді окремих записів чи малюнка, які не відповідають темі дослідження.
Середній	4-6	Учень /учениця ознайомлений з дослідницької діяльністю та з допомогою вчителя відтворює окремі частини дослідження. Робота реферативного характеру без визначення мети й завдань, а також без висновків. Повністю взята з інтернет ресурсів. Учень(учениця) презентує роботу лише з допомогою вчителя; робота неестетично оформлена, матеріали записані з граматичними і орфографічними помилками

Достатній	7-9	Учень /учениця ознайомлений з дослідницької діяльністю та самостійно виконує значну частину дослідження. З допомогою вчителя пояснює перебіг явищ чи процесів; вміє порівнювати та наводити приклади. Робота містить недостатню кількість фактичних матеріалів, які б допомогли зрозуміти зміст дослідження. Висновки за результатами дослідження формулює разом з учителем.
Високий	10-12	Учень /учениця ознайомлений з дослідницької діяльністю володіє навчальним матеріалом і застосовує знання під час виконання дослідження. Наочні матеріали доповнюють зміст дослідження і відображають специфіку теми. Робота належно оформлена. Учень/ учениця вміє аналізувати, узагальнювати й систематизувати надану інформацію, робити висновки; логічно і послідовно висвітлювати матеріал обраної теми дослідження; демонструє викладення матеріалу в правильній послідовності та хронологічному порядку ; робить обґрунтовані висновки; самостійно аналізує та вносить пропозиції щодо наявної проблеми

IV. Критерії оцінювання діагностувальних робіт з географії

Для діагностувальної роботи використовуються завдання різних рівнів складності. Найбільш простими є завдання початкового рівня складності. Це завдання тестового характеру або такі, що потребують однозначної відповіді.

Завдання середнього рівня для діагностувальної роботи опираються на базові знання учнів програмового матеріалу і в той же час й на вміння їх застосовувати. Це завдання на встановлення відповідностей, послідовностей, та завдання, що вимагають від учнів вмінь порівнювати й класифікувати.

Завдання для достатнього рівня складності містять запитання з короткою чи розгорнутою відповіддю, при цьому можна використовувати контурні карти, таблиці та графіки, надавати або вибирати пояснення.

Завдання високого рівня складності містять творчі теоретичні завдання, які будуть спрямовані на формулювання пояснення причинно-наслідкових зв'язків, розв'язання проблемних завдань, висловлювання власної думки та позиції.

Критерії оцінювання діагностувальних робіт

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Опрацьовані лише завдання початкового рівня. Відповіді на завдання середнього рівня неправильні; відповіді на творчі завдання відсутні
Середній	4-6	Опрацьовані всі завдання початкового та середнього рівня; відповіді на встановлення відповідностей, послідовностей можуть містити значну незначну кількість помилок; відповіді на творчі завдання відсутні або містять значну кількість неточностей.

Достатній	7-9	Опрацьовані всі завдання початкового, середнього та достатнього рівня; відповіді на встановлення відповідностей, послідовностей наведені в цілому правильні, відповіді на творчі завдання можуть допускати несуттєві помилки.
Високий	10-12	Всі завдання контрольної роботи опрацьовані глибоко й ґрунтовно; містять змістовні відповіді на творчі теоретичні питання.

ГЕОГРАФІЯ
6 клас
ПЛАНЕТА ЗЕМЛЯ

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (орієнтовні)
Розділ І. ВСТУП ДО ГЕОГРАФІЇ (7 годин)		
Тема 1. Що вивчає географія (3 год)		
<i>розуміє і пояснює, що вивчає географія як наука; усвідомлює значення географічних знань для життя та діяльності людини; ставить запитання про будову і властивості об'єктів природи, умови виникнення та перебігу природних явищ, їхні ознаки; розрізняє джерела географічної інформації за видами; здійснює самостійно / в групі пошук географічної інформації з різних джерел та визначає її корисність для себе; критично оцінює географічну інформацію, отриману з різних джерел; характеризує методи географічних досліджень.</i>	Географія як наука про Землю, її природу, населення, його господарську діяльність, взаємодію природи та людства. Значення географічних знань для життя та діяльності людини. Основні друковані та електронні джерела географічної інформації. Методи географічних досліджень.	Спостереження Організація власних географічних спостережень. Дослідження Значення географічних знань у сучасному світі. Навчальний проєкт Складання опису географічного об'єкта (за вибором) на основі аналізу різноманітних джерел географічної інформації. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів/учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самоцінювання</i>
Тема 2. Як розвивалися знання про Землю (4 год)		
<i>виявляє вміння і демонструє навички здійснювати дослідження, опрацьовувати інформацію, розв'язувати проблеми (індивідуально й у співпраці), що розглядаються в темі;</i>	Спостереження за природою та уявлення про Землю в давнину. Перші географічні карти. Розширення знань про планету внаслідок відкриття материків та океанів. Значення	Спостереження Спостереження за явищами природи своєї місцевості, фіксація та представлення результатів. Дослідження

<p><i>має уявлення про розширення знань людини про нашу планету в давнину; усвідомлює значення навколосвітніх подорожей для пізнання Землі; взаємодіє з однокласниками / однокласницями для розв'язання групових завдань з навчальної проблеми відповідно до своєї ролі; розпізнає з допомогою вчителя /вчительки основні напрями сучасних географічних досліджень; знаходить, збирає, зберігає, представляє, аналізує і узагальнює дані про географічні дослідження та відкриття; виявляє емоційно-ціннісне ставлення до власних географічних спостережень.</i></p>	<p>навколосвітніх подорожей для пізнання Землі. Основні напрями сучасних географічних досліджень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Визначення ролі результатів видатних географічних відкриттів (у групі). • Порівняння сучасних карт зі стародавніми картами світу. <p>Практична робота Складання таблиці «Етапи географічного пізнання Землі».</p> <p>Навчальні проєкти</p> <ul style="list-style-type: none"> • Основні напрями сучасних географічних досліджень. • Здійснення онлайн-подорожі до найцікавіших географічних об'єктів за допомогою віртуального глобуса «Планета Земля». Імена видатних дослідників на географічній карті. <p><i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів/ учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i></p>
--	---	--

Розділ II. СПОСОБИ ЗОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ (12 годин)

Тема 1. Як можна зобразити Землю (3 год)

<p><i>виявляє відмінності зображення форми Землі на глобусі та карті; складає план власної діяльності під час виконання групового завдання відповідно до своєї ролі в групі, добирає необхідні ресурси; виявляє уміння і демонструє навички здійснювати дослідження, опрацьовувати інформацію, розв'язувати проблеми (індивідуально й у співпраці), що розглядаються в темі; розрізняє зображення земної поверхні на аерофотознімку, космічному знімку, плані місцевості, топографічному плані, географічній карті, глобусі;</i></p>	<p>Форма Землі на глобусі та карті. Особливості зображення земної поверхні на аерофотознімку, космічному знімку, плані місцевості, топографічному плані, географічній карті, глобусі. Паперові та електронні картографічні зображення. Масштаб, його види.</p>	<p>Дослідження</p> <ul style="list-style-type: none"> • Порівняння зображення земної поверхні на аерофотознімку, космічному знімку, плані місцевості, топографічному плані, географічній карті, глобусі. • Виявлення взаємодоповнюючої і/або суперечливої географічної інформації, представленої в одному або декількох джерелах. <p>Практичні роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розв'язування задач на визначення масштабу карт, переведення одного виду масштабу в інший. • Визначення відстаней між об'єктами на топографічному плані та географічній карті.
--	--	---

<p>має уявлення про масштаб та його види; розв'язує задачі з переведення одного виду масштабу в інший.</p>		
<p>Тема 2. План – надійний помічник орієнтування на місцевості (4 год)</p>		
<p><i>виявляє</i> уміння і <i>демонструє</i> навички здійснювати дослідження, опрацьовувати інформацію, розв'язувати проблеми (індивідуально й у співпраці), що розглядаються в темі; <i>пояснює</i>, що таке план місцевості, та <i>називає</i> його головні ознаки; <i>розрізняє</i> умовні знаки топографічних карт; <i>розуміє</i>, як визначити абсолютну та відносну висоти точок, напрямки за планом місцевості; <i>усвідомлює</i> значення горизонталей для зображення нерівностей земної поверхні; <i>вміє</i> з допомогою вчителя / вчительки визначати азимут вказаних на плані об'єктів; <i>використовує</i> здобуті знання і набутий досвід для орієнтування за планом місцевості.</p>	<p>План місцевості, його ознаки. Умовні знаки плану місцевості. Визначення напрямків на плані. Поняття про азимут. Абсолютна та відносна висоти точок. Зображення нерівностей земної поверхні горизонталлями. Орієнтування за планом місцевості. Плани міст.</p>	<p>Дослідження</p> <ul style="list-style-type: none"> • За планом міста (на вибір учителя / учительки) визначення і опис положення окремих географічних об'єктів. • Визначення способів орієнтування на місцевості: їхні переваги та недоліки. <p>Практичні роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Визначення напрямків на плані, абсолютної та відносної висоти точок, азимуту вказаних на плані об'єктів. Орієнтування за планом на місцевості. <p>Навчальні проєкти</p> <ul style="list-style-type: none"> • Складання плану своєї кімнати / будинку/ присадибної ділянки. • Можливості сучасних ІТ-технологій для орієнтування на місцевості та дослідження об'єктів земної поверхні (на вибір учня / учениці), їх аналіз та презентація результатів роботи. • Побудова маршруту від власного будинку до школи в Google maps.
<p>Тема 3. Географічна карта – унікальний спосіб пізнання планети (5 годин)</p>		
<p><i>розуміє та сприймає</i> карту як джерело інформації; <i>виокремлює</i> основні елементи карти та пояснює їхнє значення; <i>розрізняє</i> між собою загальногеографічні та тематичні карти; <i>використовує</i> картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень;</p>	<p>Географічні карти як джерело інформації та метод дослідження. Елементи географічної карти. Мова карти. Загальногеографічні та тематичні карти. Географічні атласи. Практичне використання карт та атласів. Фізична карта світу, півкуль, України. Шкала висот та глибин.</p>	<p>Дослідження</p> <p>Відмінності плану місцевості та географічної карти</p> <p>Практичні роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Визначення географічної широти та географічної довготи позначених на карті об'єктів. • Визначення абсолютних і відносних висот та глибин географічних об'єктів з використанням шкали висот та глибин.

<p>з'ясовує та пояснює з допомогою вчителя / вчительки чи інших осіб значення сучасних картографічних зображень у житті людини; аналізує самостійно / в групі шкалу висот та глибин на географічних картах; пояснює, для чого позначена градусна сітка на географічній карті; показує на карті паралелі та меридіани; визначає з допомогою вчителя /вчительки географічну широту та географічну довготу позначених на карті об'єктів.</p>	<p>Градусна сітка на географічній карті. Географічні координати.</p>	<p><i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання</i></p>
---	--	---

Розділ III. ОБОЛОНКИ ЗЕМЛІ (50 годин)

Тема 1. Літосфера – кам'яний панцир планети (11 годин)

<p>має уявлення про внутрішню будову Землі, будову літосфери; визначає самостійно / в групі географічне розташування літосферних плит; розуміє причини руху літосферних плит, виникнення землетрусів, виверження вулканів та гейзерів на Землі; встановлює з допомогою вчителя/ вчительки взаємозв'язки між явищами і процесами, що відбуваються у літосфері; знаходить і показує на картах вулкани (Етна, Везувій, Кіліманджаро, Мауна-Кеа), гори (Гімалаї, Альпи, Карпати, Кримські гори, Анди), рівнини (Амазонська низовина, плоскогір'я Декан, Східноєвропейська рівнина, Придніпровська височина, Придніпровська низовина); визначає самостійно або з допомогою вчителя / вчительки за фізичною картою географічні коор-</p>	<p>Внутрішня будова Землі. Літосферні плити. Внутрішні процеси. Рухи літосферних плит, наслідки їхнього переміщення. Землетруси. Вулканізм. Гейзери. Сейсмічні пояси Землі. Зовнішні процеси: вивітрювання, робота поверхневих текучих вод, підземних вод, вітру, льодовиків. Мінерали, гірські породи. Корисні копалини. Рельєф суходолу. Рельєф дна Світового океану. Формування гір та рівнин, їхня різноманітність.</p>	<p>Спостереження</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спостереження за наслідками різних видів вивітрювання у своїй місцевості. • Спостереження за наслідками роботи поверхневих текучих вод у своїй місцевості. <p>Дослідження</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чому під землею гаряче? • Моделювання руху літосферних плит. • Перегляд та обговорення відеофрагмента «Як відбувається виверження вулканів у різних країнах світу». • Моделювання виверження вулкана. • Складання пам'ятки щодо дій населення під час виверження вулканів, наближення землетрусу. • Складання опису елементів рельєфу за географічними картами. • Пошук інформації про використання ювелірного каміння (приклад для
--	---	---

<p>динати найвищих вершин світу та України; <i>пояснює</i>, як рельєф місцевості впливає на розміщення населення, спосіб життя та світогляд людей; <i>використовує</i> здобуті знання і набутий досвід для розв'язання життєвої / навчальної проблеми – дотримання правил поведінки під час землетрусу, виверження вулкана, утворення зсуву; <i>визначає</i> за допомогою вчителя / вчительки особливості розміщення родовищ корисних копалин за запропонованими критеріями; <i>ділиться враженнями</i> від виконаного дослідження / проєкту; <i>представляє</i> результати дослідження картографічним способом, зокрема з використанням цифрових пристроїв.</p>		<p>дослідження обирає учень / учениця або визначає вчитель / вчителька), її аналіз та презентація результатів роботи. Навчальна екскурсія в природу Ознайомлення з гірськими породами, мінералами та формами рельєфу своєї місцевості. Практична робота Нанесення на контурну карту елементів рельєфу, сейсмічних поясів Землі. Навчальні проєкти <ul style="list-style-type: none"> • Зміни елементів рельєфу своєї місцевості під впливом господарської діяльності людини. • Унікальні форми рельєфу на планеті. Визначення шляхів заощадження корисних копалин у побуті. <ul style="list-style-type: none"> • Створення власної колекції мінералів та гірських порід. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів/ учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання</i></p>
Тема 2. Атмосфера – повітряна ковдра Землі (14 годин)		
<p><i>розуміє</i> будову атмосфери та закономірності нагрівання атмосферного повітря; <i>усвідомлює</i> значення процесів і явищ, що відбуваються в атмосфері, для природи та життя людини; <i>пояснює</i> зміну атмосферного тиску на земній поверхні та причини виникнення вітру; <i>характеризує</i> види хмар та опадів; <i>виконує</i> з допомогою вчителя /вчительки чи інших осіб спостереження, дослідження, фіксує одержані результати;</p>	<p>Будова атмосфери. Нагрівання атмосферного повітря. Добовий і річний хід температури повітря. Середні температури, амплітуди температур. Розподіл тепла на поверхні Землі та в тропосфері. Атмосферний тиск та його зміни у тропосфері. Вітер, його основні характеристики. Роза вітрів. Постійні та періодичні вітри. Вологість повітря та її зміни.</p>	<p>Спостереження <ul style="list-style-type: none"> • Спостереження за зміною висоти Сонця над горизонтом протягом місяця. • Спостереження за змінами показників погоди своєї місцевості протягом місяця. Практичні роботи <ul style="list-style-type: none"> • Визначення амплітуд та середньої температури повітря, побудова графіків зміни температури повітря за певний період часу. • Побудова рози вітрів, діаграм хмарності та опадів за наявними даними, аналіз отриманих результатів. </p>

<p><i>використовує метеорологічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень;</i> <i>будує графіки ходу температури, діаграми розподілу опадів, розу вітрів за певний період;</i> <i>використовує самостійно або з допомогою вчителя / вчительки здобуті знання для розв'язання життєвої проблеми щодо подолання негативних наслідків стихійних атмосферних процесів та явищ у своїй місцевості;</i> <i>виявляє з допомогою вчителя /вчительки взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються в атмосфері;</i> <i>знаходить, збирає, аналізує і представляє географічну інформацію для ознайомлення з атмосферними процесами і явищами;</i> <i>дотримується рекомендацій щодо перебування на вулиці під час опадів (грози, граду, ожеледі, ожеледиці) та ураганного вітру;</i> <i>аналізує самостійно / в групі кліматичну карта світу за запропонованими критеріями;</i> <i>досліджує атмосферу та зміни, що в ній відбуваються, використовуючи карти, зокрема цифрові;</i> <i>представляє інформацію про погоду за певний період для своєї місцевості;</i> <i>складає план власної діяльності під час виконання групового завдання відповідно до своєї ролі в групі, добирає необхідні ресурси;</i></p>	<p>Хмари та хмарність, види хмар. Атмосферні опади. Погода та клімат. Кліматична карта світу, України. Вплив людини на атмосферу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Розв'язування задач на визначення висоти місцевості за різницею атмосферного тиску, розрахунок температури повітря залежно від висоти місцевості. <p><i>Навчальна екскурсія</i> Ознайомлення з роботою місцевої метеостанції.</p> <p><i>Навчальні проєкти</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Опис погоди своєї місцевості за певний період часу. • Незвичайні та стихійні атмосферні явища. • Складання рекомендацій щодо перебування на вулиці під час несприятливих атмосферних явищ: граду, ожеледі, ожеледиці, ураганного вітру, грози. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання</i>
--	--	--

<p><i>виявляє</i> уміння і <i>демонструє</i> навички здійснювати дослідження, опрацьовувати інформацію, розв'язувати проблеми (індивідуально й у співпраці), що розглядаються в темі; <i>презентує</i> результати дослідження у визначений спосіб; <i>ділиться враженнями</i> від виконаного дослідження / проєкту. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів/ учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i></p>		
Тема 3. Гідросфера – водне намісто планети (15 годин)		
<p><i>виявляє</i> уміння і <i>демонструє</i> навички здійснювати дослідження, опрацьовувати інформацію, розв'язувати проблеми (індивідуально й у співпраці), що розглядаються в темі; <i>називає і пояснює</i> склад гідросфери та її значення в житті людини; <i>встановлює</i> з допомогою вчителя/ вчительки взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються в гідросфері; <i>знаходить, показує</i> на картах і <i>позначає</i> відповідно до навчального завдання на контурній карті Середземне, Чорне, Азовське, Карибське моря; Гібралтарську, Магелланову, Берингову, Керченську протоки; Біскайську, Бенгальську затоки; острови Гренландія, Мадагаскар, Велика</p>	<p>Склад гідросфери. Світовий океан та його частини. Умовний поділ на п'ять океанів. Острови в океані. Півострови. Властивості вод Світового океану. Рухи води в Світовому океані. Життя в океанах і морях. Ресурси Світового океану. Води суходолу. Річки: річкова долина, басейн річки, річкова система. Живлення, водний режим та робота річок. Озера, походження озерних улоговин, водний режим та солоність озер. Болота. Штучні водойми. Льодовики. Багаторічна мерзлота. Підземні води, умови їх утворення та залягання в земній корі. Термальні та мінеральні води. Людина і гідросфера.</p>	<p>Спостереження Спостереження за характером течії та водним режимом місцевої річки. Дослідження • Визначення географічного положення об'єктів гідросфери. • Робота з картою щодо визначення глибини морів і океанів. • Встановлення залежності напрямку та характеру течії річки від рельєфу. • Визначення напрямку та швидкості течії водотоків своєї місцевості. • Визначення за формою озерних улоговин їхнього походження. Навчальна екскурсія до місцевої водойми (річки, озера, ставка) з метою визначення її екологічного стану. Практична робота Позначення на контурній карті водних об'єктів світу та України.</p>

<p>Британія; півострови Аравійський, Індостан, Скандинавський, Кримський; Маріанську западину; річки Амазонка, Ніл, Дніпро, Дунай; озера Каспійське, Байкал, Шацькі; <i>усвідомлює та розуміє</i> необхідність дотримання життєво важливих вимог щодо поведінки під час повеней, паводків, льодоставу й льодоходу, перебування на березі водойми, руху болотистою місцевістю; <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення до значення води для життєдіяльності людини та стану використання прісної води у господарській діяльності; <i>критично оцінює</i> важливість розроблення заходів з охорони водних об'єктів у своїй місцевості</p>		<p>Навчальні проєкти</p> <ul style="list-style-type: none"> • Складання правил поведінки під час повеней, паводків, льодоставу й льодоходу, перебування на березі водойми, руху болотистою місцевістю. • Складання опису об'єкта гідрографії своєї місцевості. • Найвідоміші об'єкти гідросфери в світі. <p><i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i></p>
<p>Тема 4. Біосфера – простір існування живих організмів (3 години)</p>		
<p><i>з'ясовує і пояснює</i> самостійно або з допомогою вчителя / вчительки інформацію про склад біосфери та її взаємозв'язки; <i>усвідомлює</i> біологічне розмаїття форм життя на нашій планеті; <i>використовує</i> власний досвід спостереження за рослинами та тваринами своєї місцевості для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми; <i>презентує</i> приклади власного досвіду з догляду за домашніми тваринами та культурними рослинами; <i>визначає</i> за картою самостійно / в групі закономірності поширення основних типів ґрунтів у світі та в Україні; <i>виявляє</i> за допомогою вчителя / вчительки існуючі</p>	<p>Складові біосфери, взаємозв'язки між ними. Межі біосфери. Біологічне розмаїття. Людина – частина біосфери. Утворення та властивості ґрунтів, їхнє значення та охорона. Карта ґрунтів світу і України.</p>	<p>Спостереження Спостереження за негативними наслідками впливу водної або вітрової ерозії на ґрунти своєї місцевості.</p> <p>Дослідження</p> <ul style="list-style-type: none"> • Виявлення існуючих у біосфері взаємозв'язків. • Чому живі організми нерівномірно поширені на поверхні Землі? • Аналіз джерел надходження забруднень у ґрунти. • Чи існує у вашій місцевості проблема виснаження та руйнування ґрунтів? Які її причини та як вирішують дану проблему? <p>Навчальні проєкти</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вплив живих організмів на інші оболонки Землі.

<p>взаємозв'язки об'єктів і явищ у біосфері для розв'язання запропонованої життєвої проблеми; <i>оцінює</i> користь і небезпеку технічного прогресу для біосфери та ґрунтів; <i>відповідально ставиться</i> до збереження ґрунтів та різноманіття рослин і тварин своєї місцевості; <i>складає</i> план власної діяльності під час виконання групового завдання відповідно до своєї ролі в групі; <i>презентує</i> результати дослідження у визначений спосіб; <i>ділиться враженнями</i> від виконаного дослідження / проєкту.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Написання есе «Для чого потрібно зберігати й охороняти ґрунти?» Ґрунт – найцінніший скарб планети. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
---	--	--

Тема 5. Природні комплекси – різні обличчя планети (2 години)

<p><i>розпізнає</i> самостійно або з допомогою вчителя /вчительки наявні взаємозв'язки між компонентами природи; <i>виявляє</i> самостійно / в групі екологічні проблеми в природних комплексах та пропонує шляхи для їх розв'язання дослідницьким способом; <i>аналізує</i> карту природних поясів світу на предмет визначення особливостей розміщення природних зон; <i>розуміє</i> значення співробітництва у розв'язанні навчальної проблеми; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми; <i>виявляє</i> уміння і <i>демонструє</i> навички здійснювати дослідження, опрацьовувати інформацію, розв'язувати проблеми (індивідуально й у співпраці) природничого змісту, що розглядаються в темі; <i>дотримується</i> правил безпечної поведінки в</p>	<p>Природні комплекси як наслідок взаємозв'язків компонентів природи. Географічна оболонка – найбільший природний комплекс Землі, її межі та властивості. Види природних комплексів за масштабом, їхня охорона. Карта географічних поясів та природних зон світу.</p>	<p>Спостереження Спостереження за впливом людини на місцеві природні комплекси. Дослідження Взаємозв'язки між компонентами природного комплексу своєї місцевості. Навчальна екскурсія з вивчення природних комплексів своєї місцевості та їх зміни внаслідок господарської діяльності людини. Практичні роботи <ul style="list-style-type: none"> • Визначення за тематичними картами закономірностей зміни географічних поясів та природних зон світу. • Характеристика одного з місцевих природних комплексів за визначеним планом (робота виконується у групах). Навчальні проєкти <ul style="list-style-type: none"> • Природні та антропогенні причини зміни довкілля. </p>
---	--	---

<p>природі під час навчальної екскурсії.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Унікальні природні комплекси та об'єкти України й своєї місцевості. • Значення географічних знань для збереження природи та захисту людей від стихійних природних явищ і техногенних катастроф. <p><i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів/учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i></p>
<p>Тема 6. Антропосфера – середовище життя людини (5 годин)</p>		
<p><i>усвідомлює</i> самостійно або з допомогою вчителя / вчительки значення антропосфери як географічного й соціального середовища життя та діяльності людини; <i>розуміє</i> та <i>пояснює</i> причини нерівномірного розселення людей на планеті; <i>знаходить</i> і <i>показує</i> на політичній карті світу найбільші за площею та кількістю населення країни; <i>створює</i> самостійно / в групі чи з допомогою інших осіб презентації про найбільші за площею та кількістю населення країни світу в запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв; <i>визначає</i> самостійно або з допомогою вчителя / вчительки за політичною картою географічні координати столиць найбільших країн світу; <i>наводить приклади</i> взаємодії природного і соціального середовищ; <i>презентує</i> результати дослідження у визначений спосіб;</p>	<p>Антропосфера – географічне й соціальне середовище життя та діяльності людини. Кількість населення Землі. Розселення людей на планеті. Карта густоти населення. Людські раси. Найбільші за площею та кількістю населення країни світу. Політична карта. Вплив антропосфери на інші оболонки Землі.</p>	<p>Дослідження</p> <ul style="list-style-type: none"> • Складання картосхеми розселення людей по планеті. • Аналіз графіка зміни кількості населення Землі. • Аналіз расових відмінностей жителів різних материків. • Український учений Микола Миклухо-Маклай та його дослідження рівності людських рас. <p>Практична робота Позначення на контурній карті найбільших за площею та кількістю населення країн світу, їхніх столиць.</p> <p>Навчальні проєкти</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усі ми різні, але всі є жителями планети Земля. • Які зміни чекають на нашу планету в найближчому майбутньому? <p><i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів/учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i></p>

<i>ділиться враженнями від виконаного дослідження / проекту; поважає розмаїття серед людей, протидіє та запобігає виявам (проявам) дискримінації та утисків.</i>		
<i>Резерв</i>	1 година	